

WESTEREMDEN – ANDREAS KERK

De kerk van Westeremden wordt herhaaldelijk genoemd in de beroemde kloosterkroniek van Wittewierum. Na de dood van Emo, de eerste abt van het premonstratenzer klooster Bloemhof te Wittewierum, in 1237, neemt zijn biograaf Menko de kroniek over. Deze kroniek geeft een vrij betrouwbaar beeld van de gebeurtenissen uit die tijd en vermeldt ook de naam van de kerk: *'eccl. Sancti Andree in Emetha'*. In 1238 werd de kerk door brand beschadigd en in 1259 werd ze opnieuw ingewijd. Daarmee biedt de kerk van Westeremden een zeldzame eigentijdse datering voor de laatromaanse stijlperiode in Groningen. Bouw-historisch onderzoek wijst uit dat het schip de brand overleefde, want dit bouwdeel is nog romaans en werd waarschijnlijk al begin 13^e eeuw opgetrokken. Aan de noordzijde bleef een deel van het rondboogfries bewaard. Tussen 1238 en 1259 werd de kerk uitgebreid tot een kruiskerk met een ondiep transept. Waarschijnlijk door verzakking werd deze dwarsbeuk begin 16^e eeuw alweer afgebroken. De topgevel van de rechte koorwand is versierd met een typisch laatromaans patroon van siernissen gevuld met baksteenvlechtwerk. De nissen in de hoeken worden bekroond door een ruitpatroon en de drie middelste nissen door sierlijke driepasbogen. Een forse westtoren werd in 1808 vervangen door de huidige dakruiter. Toen ontstond ook de huidige westwand. In 1973 nam de Stichting Oude Groninger Kerken de kerk over.

Interieur

Het schip wordt gedekt door een vlak balkenplafond. De viering door een achtdelig koepelgewelf met een fraaie sluitring met daarin een vierpasmotief. Rond de ring en beneden bij de gewelfaanzetten is de oorspronkelijke afwerking van het gewelf met een patroon van rood baksteenvlechtwerk bij de restauratie van 1977-79 zichtbaar gemaakt. Voor het middendeel van het gewelf is gekozen voor de latere figuratieve beschildering tegen een witte achtergrond, die rond 1500 moet zijn aangebracht. Aan de noordzijde zien we de heiligen Dorothea en Barbara, aan de oostzijde fragmenten van de zondeval (Adam bij de boom in het Paradijs) en aan de zuidzijde de heiligen Johannes de Doper en Laurentius. De schildering op de noordwand van dezelfde travee werd aangebracht na de afbraak van het transept begin 16^e eeuw. Van het ooit monumentale tafereel van het Laatste Oordeel zijn alleen nog bazuin blazende engelen en de geknielde Johannes te zien boven de geopende graven. Na de Reformatie werd de wand overgeschilderd met in het midden een tekstopschrift binnen een cartouche. Door een later ingebroken venster bleven ook hiervan slechts fragmenten bewaard. Zo vormt deze wand een boeiende historische puzzel. Ter versterking hiervan werden de aanzetten van de bogen die de transeptarmen van de viering scheidden tijdens die restauratie weer zichtbaar gemaakt. Het gewelf in het koor is eveneens achtdelig met een fraaie sluitring, maar hier is de wit gesausde toestand van na de Reformatie gehandhaafd. Van het altaar waar de vetkoper Hajo Wibena in 1398 door de Schieringer Eppo van Nittersum werd doodgeslagen, is geen spoor bewaard gebleven. In de noordelijke koorwand bevindt zich een met zandstenen platen beklede sacramentsnis onder een gebeeldhouwde bekroning. Boven de nis is een laatgotische pinakel geschilderd met in het midden Maria in een stralenkrans. Hiermee wordt de indruk gewekt dat de sacramentsnis was opgenomen in een heuse sacramentstoren: een laatmiddeleeuwse trompe-l'oeil. Een goede oplossing wanneer de middelen voor de bouw van een echte toren ontbraken. De nis in de zuidoosthoek van het koor deed vermoedelijk dienst als piscina. In de vloer van het koor liggen enkele gebeeldhouwde grafzerken uit de 17^e en 18^e eeuw. Het evenwichtige meubilair van de kerk van Westeremden is eenvoudig van uitvoering, maar behoort desondanks tot de fraaiste protestantse ensembles van de provincie. De preekstoel, het koorhek en de herenbank dateren uit midden 17^e eeuw. Het orgel op de westelijke tribune werd in 1874 gebouwd door Petrus van Oeckelen en heeft een voor Groningen zeldzame neogotische kas.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK ©2021, herziene versie